WAHLSTRÖM & WIDSTRAND
BOX 5587 · 114 85 STOCKHOLM
BOKFÖRLÄGGARE SEDAN 1884 · PUBLISHERS SINCE 1884
STUREGATAN 32 · TELEFON (08) 696 84 80 · FAX (08) 696 83 80 · POSTGIRO 3622-8 · BANKGIRO 700-2132

To: Arne Anderberg
Naturhistoriska Riksmuseet

Fax: 666 42 21

Stockholm 1997-06-10

Bäste Arne Anderberg,

bekräftar härmed att du har tillstånd att i Riksmuseets virtuella flora på Internet citera de markerade verserna ur Erik Axel Karlfeldts diktning. Tillståndet gäller följande växter: Ölandssolvända, Våradonis, Nattglim, Nattljus, Humle samt Tiggarranunkel.

Med vänlig hälsning

Marina Kosjanov
WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Naturhistoriska Riksmuseet
Swedish Museum of Natural History

Sektionen för fanerogambotanik
Department of Phanerogamic Botany

Fax: + 46 8 666 42 21

Till/To: Marina Kosjanow

Fax-nr: Wahlström & Widstrand

Från/From: Arne Anderberg

Sidor/Pages: ....

Stockholm / 19

Tillstånd sökes för att få citera
de markerade verserna ur Karlfeldts Lyrik
för Riksmuseet virtuella flora på Internet

Arne Anderberg

Ölandssolvända

Helianthemum oelandicum (L.) DC.

Vetenskapliga synonym: *H. canum* (L.) Baumg., *H. italicum* (L.) Pers. ssp. *rupifragum* (Kern.) Beg.

Ölandssolrose Hoary Rock-rose

Beskrivning. Ölandssolvändan är ett lågväxt ris med upprätta grenar. Den är till alla delar mindre och spädare än vanlig solvända. Blommorna är mindre och ljusare gula, bladen mindre, stjälken styvare och mörkare. Arten blommar endast under soliga dagar och trots att den vid blomningen är lätt att få syn på, är den betydligt mer svårfunnen i mulen väderlek. Tre arter har urskiljts i Sverige, men de förs numera samman i en enda variabel art.

Utbredning. Ölandssolvändan växer på alvarsmark och förekommer bara på södra Öland, där den på sina håll kan vara mycket talrik.

Övrigt. Ölandssolvända är Ölands landskapsblomma.

Etymologi. Artnamnet är en latinisering av Öland (*oelandia*).

Familj: Cistaceae
Släkte: Helianthemum

Norden

Norra halvklotet

Landskapsblomma

I Riksmuseets samlingar

Innehållsförteckning

Referenser

"Solvända! Solbrända hällarna svalka sin kalk,
skyarna prunka, ut seglar en aftonfalk.
Blomma, om kvällarna vågar jag andas min bön,
nalkas och sjunga hit ner till ditt läger på ön."

Ur *Zephyrs serenad till Ölands solvända* av Erik Axel Karlfeldt (Flora och Bellona, 1918).

http://linnaeus.nrm.se/flora/di/cista/helia/helioel.html
Senaste uppdatering: 5 mars 1997
Ansvarig för denna sida: Arne Anderberg

Våradonis

Adonis vernalis L.

Svenska synonym: arontorpsros

Våradonis Keväinen ruusuleinikki Frühlings-Adonisröschen

Beskrivning. Våradonis är en flerårig gulblommande ört som ofta växer i små tuvor. Stjälken är 2-3 dm hög, den är fjällig nertill och rikligt klädd med finflikiga, livligt gröna blad. Blomman är stor, den största i familjen (av våra svenska ranunkelväxter) och sitter ensam i toppen av stjälkarna. De gula hyllebladen är många och långsmala. Blommorna är bara utslagna om dagen och när det är fint väder, vid regnväder och på kvällen sluter de sig. Frukterna (nötterna) är håriga och tvärrynkiga.
Våradonis blommar i maj-juni.

Utbredning. Våradonis är sällsynt och förekommer bara på kalkhedar på Öland och Gotland. Den odlas också som stenpartiväxt. **Första fynduppgift** är från 1623 då den hittades av Fuirén på Gotland (Nyman 1867).

Etymologi. Artnamnet är från latinets *ver* (vår) och syftar på blomningstiden.

Familj: Ranunculaceae
Släkte: Adonis

Norden

Norra halvklotet

Fridlyst

I Riksmuseets samlingar

Innehållsförteckning

Referenser

"I Arontorp där blommar en ros.
Jag far min kos
från rosorna på strand.
Jag är en öländsk lättmatros,
och havet är mitt land."

Ur *Ölandsmelodier: Vid Färjestaden* av Erik Axel Karlfeldt (Flora och Bellona, 1918)

http://linnaeus.nrm.se/flora/di/ranuncula/adoni/adonver.html
Senaste uppdatering: 7 mars 1997
Ansvarig för denna sida: Arne Anderberg

Nattglim

Silene noctiflora L.

Vetenskapliga synonym: *Melandrium noctiflorum* (L.) Fries

Nattsmelle Nat-Limurt Yöailakki Night-flowering Catchfly Acker-Lichtnelke

Beskrivning. Nattglim är en ettårig ört med lansettlika blad. Den är upptill klädd med klibbiga körtelhår och brukar därför vara bemängd med stickor och strån som fastnat. Blomställningen är ofta fåblommig. Fodret är ljust med tio mörkare nerver. Blomman är grönvit och väldoftande då den slår ut om kvällen, på dagen är kronbladen ihoprullade och växten ser vissen ut. Stiften är tre och kronbladen tämligen djupt tvåkluvna. Nattglim kan möjligen förväxlas med vitblära men skiljs på sin om dagen slutna krona och sina klibbiga stjälkar, blad och blomfoder.

Utbredning. Nattglim är ett åkerogräs som i senare tid blivit alltmer ovanlig. I Roslagen och östra Uppland är den dock ganska allmän på sina håll. **Första fynduppgift** är från Uppsala (Linné) där den misstänktes ha kommit in med utländskt spannmål (Nyman 1867). Linnés eget typexemplar finns på Naturhistoriska riksmuseet (se bilden ovan).

Etymologi. Artnamnet är från latinets *nox* (natt) och *florere* (att blomma) och syftar på att växten slår ut i skymningen.

Familj: Caryophyllaceae
Släkte: Silene

Norden

Norra halvklotet

I Riksmuseets samlingar

Innehållsförteckning

Referenser

"Nu öppnar nattglim sin krona
i åkrarnas yviga korn,
och älgtjuren söker den hona
han vann med sitt stridbara horn,
nu teckna slåtterblomma
och glimtande ögontröst
den skymningsväg jag vill komma
som förr till min älskades bröst."

Ur *Nu öppnar nattglim sin krona* av Erik Axel Karlfeldt (Fridolins lustgård och Dalmålningar på rim, 1901)

http://linnaeus.nrm.se/flora/di/caryophylla/silen/silenoc.html
Senaste uppdatering: 5 mars 1997
Ansvarig för denna sida: Arne Anderberg

Oenothera L.

Nattljus

Beskrivning. Ettåriga eller tvååriga örter. Stjälk upprätt, hårig eller körtelhårig. Blad strödda, lansettlika; rosettbladen ofta bredare. Blommor ensamma i övre bladvecken, nattblommande, slår ut i skymningen. Foderblad oftast bakåtböjda. Kronblad gula i spetsen av ett förlängt kronlikt rör. Frukt en fyrrummig kapsel. Frön svarta, kantiga, utan fröhår.
Kromosomtal: 2n=14 (nattljus)

Etymologi. Namnet *Oenothera* är ett växtnamn som användes av Theophrastos (300 f. Kr.).

Släktet har c. 80 arter, de flesta i Nordamerika. Vissa arter i släktet odlas som prydnadsväxter, bl. a. storblommigt nattljus (*O. missouriense*) med krypande växtsätt och stora blommor, gullnattljus (*O. tetragona*) och den resliga arten jättenattljus (*O. erythrosepala*). I Sverige förekommer 5 arter mer eller mindre bofast på kulturmark, men ytterligare ett antal påträffas tillfälligt.

Familj: Onagraceae

Arter:
dvärgnattljus (*O. perangusta*)
grågrönt nattljus (*O. canovirens*)
jättenattljus (*O. erythrosepala*)
nattljus (*O. biennis*)
pricknattljus (*O. rubricaulis*)

I Riksmuseets samlingar

Innehållsförteckning

"Men vis Oenothera står klarögd och vaken
och aktar på lågan i ljusastaken,
att brudgummen icke må finna den släckt.

Ur *Systrar i lustgården* av Erik Axel Karlfeldt (Hösthorn, 1927)

http://linnaeus.nrm.se/flora/di/onagra/oenot/welcome.html
Senaste uppdatering: 3 juni 1997
Ansvarig för denna sida: Arne Anderberg

Humle

Humulus lupulus L.

Humle Humle Humulat Hop Hopfen

Beskrivning. Humle är en flerårig slingrande, klättrande ört med motsatta, breda, handflikiga blad. De slingrande skotten kan bli upp till sex meter långa och de kan växa 8 tum/dygn. Hela växten är klädd med krokiga taggar och körtelprickar. Humle har skilda han- och honplantor. Den blommar under högsommaren, honblomsamlingarna liknar små gröna kottar, men är i själva verket kompakta knippen av honblommor som tillväxer vid mognaden.

Utbredning. Humle påträffas ofta omkring gårdar och vid gamla husgrunder. Den förekommer främst i södra och mellersta Sverige, men finns längs kusten även längre norrut. De flesta anser att humlen i vårt land är förvildad och kvarstående efter odling, men andra anser att arten är ursprunglig, åtminstone i Sydsverige. **Första fynduppgift** är från Bromelius *Chloris gothica* 1694, men arten är känd sedan medeltiden (Nordstedt 1920).

Användning. Humle har sedan 1200-talet odlats i Sverige och använts vid öltillverkning. Det är framför allt bitterämnen (t. ex. lupulin) i körtlarna på honblomställningarna som ger ölet dess karaktäristiska smak. I äldre tid fanns särskilda bestämmelser som reglerade hur mycket humle gårdarna skulle leverera och man anlade särskilda humlegårdar för ändamålet, t. ex. Humlegården i centrala Stockholm som var kryddgård fram till 1648. I Kristoffers landslag från 1442 står att "Alle hemman böra humlegård hafwa, och lägge bonde goda rötter till fyratijo stänger hvart år, till dess de blifva tuhundrade vid ett helt hemman." Humle ingick i det tionde som man var skyldig att leverera till kyrkan. Ännu idag är humle en av huvudingredienserna i öl, men odlas inte längre i någon större utsträckning i vårt land utan importeras från Tyskland och Tjeckien där den odlas i stor skala.
Humlets innehåll av olika alkaloider har gjort att den använts som stoppning i sömngivande s. k. humlekuddar.
Humlens stjälkar är rika på fibrer och den har därför också använts som spånadsväxt.

Etymologi. Artnamnet *lupulus* är en dimunitiv form av det latinska ordet *lupus* (varg) och namnet på humle hos Plinius. Gallhumle och fukhumle är namn på hanplantorna, medan knopphumle är namn på honplantor. Linné skriver i *Sponsalia plantarum* (1750): "Humlan är af tvänne slag, Fukhumla och Knop-humla. Den förra har allenast han-blomster och den senare hon-blomster; med det vi allmänt kalla frukt eller koppor, är intet annat än sjelfva blom-fodret, som växer ut och blir således större".

Familj: Cannabaceae
Släkte: Humulus

Norden

Norra halvklotet

Spånadsväxt

I Riksmuseets samlingar

Innehållsförteckning

"Om lena kvinnolockar ej förgylla
vår huvudgård och dofta oss till ro,
med humleknopp vi våra örngått fylla
och slumra tungt som björn i vinterbo.

Ur *Humlevisa* av Erik Axel Karlfeldt (Fridolins visor och andra dikter, 1898)

Tiggarranunkel

Ranunculus sceleratus L.

Vetenskapliga synonym: *Batrachium sceleratum* (L.) Lange

Tiggarsoleie Tigger-Ranunkel Konnanleinikki Celery-leaved Buttercup Gift-Hahnenfuß

Beskrivning. Tiggarranunkel är en ettårig ört med små blekgula blommor. Hela örten är kal, något gröngul och skör. Stjälken är ihålig och grenig i övre delen, blomskaften är räfflade. De nedre bladen är trubbigt tre- eller femflikade medan de övre är smalt tredelade. Blommorna har fem nedböjda foderblad och halvcentimeter långa kronblad. Fruktfästet blir med tiden högt och smalt och har många små nötter. Tiggarranunkel blommar under hela sommaren.

Utbredning. Tiggarranunkel förekommer i nästan hela landet, den är ganska vanlig i södra och mellersta Sverige men är sällsynt i norra delarna av landet och saknas helt i fjälltrakterna. Den växer på fuktig, näringsrik, gärna dyig mark, som stränder, diken, kärr men också på odlad mark. **Första fynduppgift** finns i Rudbecks *Catalogus Plantarum* 1658 (Nordstedt 1920).

Etymologi. Artnamnet *sceleratus* kommer av latinets *scelerare* som betyder begå brott (Odhner 1963). Det svenska namnet av att dess giftighet förr utnyttjades av tiggare.
Nyman (1867) ger en målande beskrivning av tiggarranunkelns egenskaper: "Om bladen tuggas tillräckligt länge bränna de på tungan, göra den hudlös och borttaga smaken, hvarvid tänderna domna och tandköttet blöder. Sedan de endast en timma legat på huden, uppkomma gulvätskiga blåsor, hvilka sedan bilda variga och mycket svårläkta sår. På detta sätt lära fordom tiggare, för att väcka medlidande, skaffat sig otäcka sårnader, hvadan växtens svenska namn."

Familj: **Ranunculaceae**
Släkte: **Ranunculus**

Norden
Norra halvklotet
Giftig

I Riksmuseets samlingar

Innehållsförteckning

Referenser

"Nyss var jag konung. Fredlös genom riket
jag flyr idag, förhungrande. I diket
jag dignar, piskad av en hagelvind.
Omkring mig frodas tiggareranunkel.
Jag trycker bladen hårdt mot hand och kind.
Då drager giftet sårnad och karbunkel,
och när jag nalkas byn, står folk vid grind:
»Tvi, se en spetälsk», kastar till mig bröd
och rymmer vägen för kung Skam och Död."

Den flyende kungen av Erik Axel Karlfeldt (Flora och Bellona, 1918)

http://linnaeus.nrm.se/flora/di/ranuncula/ranun/ranusce.html
Senaste uppdatering: 3 juni 1997
Ansvarig för denna sida: Arne Anderberg